

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl sąžiningos prekybos maisto produktų: savireguliacija ar teisės aktai? (nuomonė savo iniciatyva)

(2009/C 318/06)

Pranešėjas : **Hervé COUPEAU**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2008 m. liepos 10 d. nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

„Sąžiningos prekybos maisto produktų: savireguliacija ar teisės aktai?“

Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2009 m. rugsėjo 2 d. priėmė savo nuomonę. Pranešėjas Hervé COUPEAU.

456-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2009 m. rugsėjo 30 d. ir spalio 1 d. (spalio 1 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 164 nariams balsavus už, 1 – prieš ir 4 susilaikius.

1. Išvados

1.1 Sąžiningos prekybos žemės ūkio produktais tikslas – įvesti teisingesnį prekybos pajamų paskirstymo principą į tarptautinę prekybą siekiant sudaryti sąlygas besivystančių šalių gamintojams:

- pradėti ekonominio vystymosi procesą (formuoti gamybos grandines, organizuoti veiklos rūšis ir pan.),
- vykdyti socialinio vystymosi procesą (sukurti sveikatos, švietimo ir kitas struktūras),
- imtis aplinkosaugos vadybos priemonių (saugoti biologinę įvairovę, kontroliuoti išmetamą CO₂ kiekį ir pan.).

1.2 Europa yra didžiausia sąžiningos prekybos produktų rinka, sudaranti apie 65 proc. pasaulio rinkos. Produktai parduodami paštu užsisakius iš katalogų, internetu, per maitinimo įstaigas ir institucinius, bendruomeninius ir verslo mažmeninės prekybos taškus – 25 šalyse iš viso yra per 79 000 prekybos vietų. 2008 m. bendra apyvarta viršijo 1,5 mlrd. eurų. Šių pardavimų augimas buvo gana pastovus ir sudarė 20 proc. per metus. Tačiau ši suma atrodo dar gan kukli, palyginti su 913 mlrd. eurų, kuriuos 2005 m. uždirbo maisto pramonė.

1.3 Yra du galimi vienas kitą papildantys sertifikavimo būdai: produktų sertifikavimas (Sąžiningos prekybos ženklavimo organizacija (FLO) yra nustačiusi standartus 18-ai kategorijų maisto produktų) ir proceso sertifikavimas (Pasaulinė sąžiningos prekybos organizacija (WFTO) sertifikuoja tiekimo grandinę ir pagrindinių sąžiningos prekybos organizacijų valdymą išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse). Abu šie sertifikavimo

principai padidino vartotojų pasitikėjimą, jų dėka sumažėjo piktnaudžiavimo, kai bendrovės, mėgina susikrauti kapitalą iš šios etiškos prekybos nesilaikydamos pagrindinių tarptautinių vystymosi agentūrų nustatytų reikalavimų.

1.4 Sertifikavimu veiksmingai skatinama sąžininga prekyba ir apsaugomos joje norinčios dalyvauti mažos ir vidutinės įmonės.

1.4.1 Atliekant tokį sertifikavimą siekiama atsižvelgti į daugialypį sąžiningos prekybos pobūdį:

- prekybinį aspektą: skatinami subalansuoti santykiai, kurie būtų naudingi nepalankioje padėtyje esantiems Pietų šalių gamintojams ir darbuotojams,
- vystymosi aspektą: stiprinamos gamintojų organizacijos joms teikiant finansinę, techninę pagalbą ir pagalbą veiklos klausimais,
- šviečiamąjį aspektą: informuojami Pietų šalių piliečiai ir partneriai ir didinamas jų sąmoningumas,
- politinį aspektą: užtikrinamos teisingesnės įprastos tarptautinės prekybos taisyklės.

1.4.2 Nepaisant savireguliacijos pažangos, EESRK norėtų atkreipti dėmesį į tai, kad toks modelis būtų taikomas laikantis Europos sertifikavimo sistemos, kuri be kitų, dar paremta tuo, kad techninių sąlygų laikymasis turi būti patikrintas, ir tai turi būti išorinė kontrolė, kurią atlieka nepriklausoma ir licencijuota įstaiga. Be jokios abejonės, bendrųjų privalomųjų reikalavimų laikymasis neturi riboti maisto produktų pateikimo į rinką.

2. Įvadas

2.1 Ši nuomonė konkrečiai skirta sąžiningai prekybai – alternatyviems gamintojų ir vartotojų prekybos santykiams, kuriuos pastaraisiais dešimtmečiais formavo sąžiningos prekybos judėjimas. Yra ir kitų programų, kurių tikslas įsitikinti prekybos tvarumu, tačiau apie jas šioje nuomonėje nebus kalbama, kadangi šios programos neatitinka visų sąžiningos prekybos kriterijų, nurodytų 1.4.1 punkte.

2.2 Sąžininga prekyba buvo plėtojama siekiant užmegzti ekonominius santykius su tarptautinėje prekyboje nedalyvaujančių besivystančių šalių gamintojais. Sąžininga prekyba, kuria prisidedama prie tvaraus vystymosi, labai svarbi Pietų valstybių visuomenei. Ja siekiama mažinti skurdą visų pirma remiant gamintojų organizacijas. Šiaurės šalyse sąžininga prekyba stengiamasi skatinti tvaresnį vartojimo modelį.

2.3 Šis dar naujas ir besivystantis sektorius sparčiai plečiasi vis labiau patraukdamas Europos vartotojų dėmesį.

2.4 Vis dėlto reikėtų stiprinti vartotojų pasitikėjimą – nors vartotojai ir pritaria sąžiningos prekybos principui, daugelis jų teigia, kad trūksta informacijos, ir gali baimintis, kad šioje srityje galimas didelių bendrovių arba mažmeninės prekybos įmonių piktnaudžiavimas.

2.5 Daugiausia sąžiningos prekybos produkcijos vis dar realizuojama specializuotose prekybos grandinėse. Tokių struktūrų yra daug, jos yra nedidelės bei vertinamos vartotojų.

3. Aplinkybės

3.1 1948 m. paskelbtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 23 straipsnyje teigiama: „Kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę gauti teisingą ir tinkamą atlyginimą, užtikrinantį jam ir jo šeimai žmogaus orumo vertą gyvenimą“.

3.2 Sąžininga prekyba atsirado šeštajame dešimtmetyje Jungtinėse Amerikos Valstijose, po to Jungtinėje Karalystėje, o vėliau ir kitose Europos šalyse. Šios prekybos atsiradimą paskatino suvokimas apie industrinių šalių importo sektoriaus daromą socialinę ir ekologinę žalą.

3.3 1964 m. Jungtinių Tautų prekybos ir vystymosi konferencija pasmerkė nevienodas prekybos sąlygas ir perspėjo tarptautinę bendruomenę dėl žmogiškumo ir socialiniu požiūriu nepriimtinių tarptautinę prekybą reguliuojančių taisyklių. Pietų šalys pasisakė už teisingą prekybą (šūkis – „Prekyba, o ne pagalba“).

3.4 Keletas su sąžininga prekyba susijusių datų:

- 1860 m. išleidžiama Eduard Douwes Dekker knyga „Max Havelaar“,
- 5-ojo dešimtmečio pabaigoje JAV *Ten Thousand Villages* ir SERRV užmezga prekybos santykius su skurdžiomis Pietų šalių bendruomenėmis,
- 6-ojo dešimtmečio pabaigoje OXFAM UK savo parduotuvėse Didžiojoje Britanijoje pradeda prekiauti pabėgėlių iš Kinijos pagamintais dirbiniais,
- 1957 m. jauni Nyderlandų katalikai įkuria asociaciją, kurios tikslas – importuoti besivystančių šalių produktus,
- 1964 m. OXFAM UK įkuria pirmąją alternatyvios prekybos organizaciją (angl. ATO),
- 1967 m. įkuriamoji sąžiningos prekybos organizacija Nyderlanduose,
- 1969 m. Nyderlanduose atidaroma pirmoji sąžiningos prekybos parduotuvė,
- 1971 m. įkuriamas pirmasis sąžiningos prekybos kooperatyvas Bangladeše (džiuto dirbtuvės),
- 1973 m. Nyderlanduose pradama pardavinėti sąžiningos prekybos kavą,
- 1988 m. pirma kartą prekyboje pasirodo *Max Havelaar* sąžiningos prekybos etikete paženklinta kava,
- 1989 m. įkuriamoji Tarptautinė alternatyvios prekybos federacija (angl. IFAT), vėliau tapusi Pasauline sąžiningos prekybos organizacija (WFTO),
- 1990 m. įsteigiama Europos sąžiningos prekybos asociacija (angl. EFTA),
- 1993 m. Vokietijoje įsteigiama ženklavimo struktūra *Transfair*,
- 1994 m. vykdant sąžiningą prekybą pradama prekiauti arbata ir sukuriamas Europos pasaulio parduotuvių tinklas (angl. NEWS),
- 1996 m. Nyderlanduose vykdant sąžiningą prekybą pradama prekiauti bananais,
- 1997 m. ženklavimo struktūros (*Max Havelaar*, *Transfair*, *Rattvisemarkt*, *Faire Trade* ir kt.) susivienija į Sąžiningos prekybos ženklavimo organizacijas (angl. FLO) *Monoprix* ir *Auchan* sutinka pardavinėti sąžiningos prekybos ženklu pažymėtą kavą,

- 1998 m. sąžiningos prekybos organizacijos (FLO, IFAT, NEWS ir Europos sąžiningos prekybos asociacija) sudaro FINE asociaciją,
- 2004 m. kai kuriose Prancūzijos maitinimo įstaigose pradama platinti sąžiningos prekybos produktus.

3.5 Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) taisyklėse neatsižvelgiama žmogiškąjį, socialinį ir ekologinį aspektus. Poreikis priešintis tokiai padėčiai žmones skatina dalyvauti humaniškuose prekybos mainuose. Tokiems žmonėms sąžininga prekyba – tai įrodymas, kad galima kurti ir kitoki pasaulį. Sąžininga prekyba skatina skaidrumą, gerą valdymą bei atsakomybę ir taip prisideda prie tvaraus vystymosi.

4. Apibūdinimas

4.1 Sąžiningos prekybos ir apskritai etiško, atsakingo ir pilietiško vartojimo uždavinys – nustatyti priemones, kurios padėtų įtvirtinti visuomenėje pelnytą pripažinimą:

- užtikrinant sąžiningos prekybos skaidrumą, matomumą ir aiškų jos veikimą,
- užtikrinant, kad pirkimas bus naudingas besivystančių šalių žemės ūkio vystymuisi.

4.2 EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad rengiant sąžiningos prekybos standartus buvo atsižvelgta į pagrindines darbuotojų teises (TDO), aplinkosaugos standartus, biologinę įvairovę ir geresnį atlygį gamintojams tarptautinės prekybos santykiuose.

4.3 Dviejų sąvokų junginys – „sąžininga prekyba“ – kai kam gali pasirodyti prieštaringas, kadangi rinkos dėsniai neįgrindžiami žmogiškosiomis vertybėmis. Vis dėlto tikslas susieti prekybą ir socialinį dialogą siekiant kuo didesnės lygybės pasaulio prekyboje bus svarbiausias 21-ojo amžiaus uždavinys, prie kurio sprendimo EESRK norėtų prisidėti. Sudarydama geresnes prekybos sąlygas ir užtikrindama Dohos derybų raundo užribyje atsidūrusių gamintojų ir darbuotojų teises ši prekybos forma gali padėti užtikrinti tvarų vystymąsi.

4.4 Naujos etiketės ir elgesio kodeksai, kuriuos pradėjo naudoti nauji sąžiningą prekybą deklaruojantys subjektai, kartu kelia sumaištį vartotojų sąmonėje. Pati koncepcija, ją apibrė-

žiantys principai ir svarbiausi kriterijai gali tapti migloti dėl standartų ir garantijų sistemų gausos, o tai leidžia sudaryti oportunistinio pobūdžio prekybos susitarimus, paremtus garantijų sistemomis, kurios mažiau kainuoja gamybos grandinės pabaigoje esančiam vartotojui, tačiau kartu mažiau padeda stiprinti besivystančias šalis. Komitetas norėtų, kad sąžiningos prekybos organizacijos sukurtų tarptautinę sertifikavimo sistemą (žr. pirmiau pateiktus pasiūlymus terminijos klausimais), visuomet būtina reikalauti nepriklausomos ir licencijuotos kontrolės įstaigos ir, žinoma, laikytis galiojančių maisto produktų taisyklių).

4.5 EESRK prašo visiems sąžiningos prekybos produktams visose Europos Sąjungos valstybėse taikyti vienodus kriterijus. Šiuo metu Europoje nėra oficialios sąžiningos prekybos apibrėžties, kuri turėtų teisinę galią. EESRK pritartų FINE (tinklas, kuriam priklauso FLO, IFAT, NEWS ir Europos sąžiningos prekybos asociacija) patvirtintai ir naujame Europos Komisijos komunikate dėl sąžiningos prekybos vartojamai ⁽¹⁾ bendrai apibrėžčiai:

„Sąžininga prekyba yra dialogu, skaidrumu ir pagarba grindžiama prekybos partnerystė, kuria siekiama didesnio teisingumo tarptautinėje prekyboje. Ja remiamas tvarus vystymasis į šalį nustumtiems gamintojams ir darbuotojams, ypač pietų šalyse, suteikiant geresnes prekybos sąlygas ir ginant jų teises.

Remiamos vartotojų sąžiningos prekybos organizacijos įsipareigoja aktyviai remti gamintojus, didinti visuomenės informuotumą ir rengti kampanijas siekiant pakeisti įprastą tarptautinės prekybos taisyklės ir praktiką.“

5. Gamintojai (principai)

5.1 Sąžininga prekyba siekiama kuo geriau atlyginti gamintojams remiantis stabilium pagrindu ir užtikrinant pakankamas, deramą gyvenimą garantuojančias pajamas, kurių dydį nustatyti susijusių regionų ir šalių gamintojų organizacijos ir profesinės sąjungos.

5.2 Kaina turi būti nustatoma remiantis gamybos sąnaudų vidurkiu atsižvelgiant į:

- vietos darbo jėgos darbo laiką, už kurį mokamas darbo užmokestis, pakoreguotas taip, kad užtikrintų deramą pragyvenimo lygį,

⁽¹⁾ COM(2009) 215 galutinis.

— vidutinės arba ilgalaikės trukmės laikotarpiu būtinas investicijas, reikalingas užtikrinti sąžiningos prekybos ekonomikos, aplinkos apsaugos ir socialinių standartų laikymąsi,

— rinkos analizę,

— sąžiningos prekybos subjektų daugumos politinį sprendimą dėl 60 proc. išankstinio finansavimo skyrimo gamintojams dar prieš nuimant derlių, gamintojų ir tiekėjų santykių sutvirtinimo siekiant užtikrinti realizavimo galimybes gamintojams ir produktų tiekimą jų platintojams.

5.3 Vykdam sąžiningą prekybą turi būti keliami tam tikri reikalavimai, pavyzdžiui, atsisakyti išnaudojimo darbe, visų pirma vaikų, bei taikyti Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) nustatytus standartus netgi tuo atveju, kai to nereikalauja socialinę sritį reglamentuojantys šalies įstatymai.

5.4 Sąžininga prekyba sudaro galimybę atlikti dalinį išankstinį mokėjimą už maisto produktus, kad gamintojai galėtų atsisikaityti už žaliavas.

5.5 Maisto produktų gamybos procese privaloma tausoti aplinką ir saugoti gamtos išteklius ir atitikti Europos Sąjungoje galiojančius teisės aktus.

5.6 Sąžininga prekyba leidžia sukurti socialiniu požiūriu naudingų darbo vietų tiek grandinės pradžioje, tiek pabaigoje (ir sudaryti sąlygas labiausiai pažeidžiamiems visuomenės nariams atgauti orumą dirbant).

5.7 Sąžininga prekyba realiai užtikrinamas veiklos atsekamumas ir visiškasis, nuolatinis ir viešasis skaidrumas visuose proceso grandinės etapuose (sąlygos, kaina, marža ir pan.).

5.8 Siekiant darnaus vystymosi tikslo, sąžininga prekyba turėtų padėti kurti solidarumą grindžiamą ekonomiką.

5.9 Turėtų būti vertinami tik konkretūs sąžiningos prekybos veiksmai ir išpareigojimai, o ne skelbiami geri ketinimai.

5.10 Sąžininga prekyba yra tinkamas būdas pradėti įgyvendinti naują, pagarba žmogui grindžiamą pasaulinę maisto produktų politiką.

6. Produktai

6.1 Didžioji sąžiningos prekybos apyvartos dalis tenka prekybai maisto produktais. Pagrindinis produktas – kava, toliau seka arbata, šokoladas, džiovinti vaisiai, prieskoniai, ryžiai, grūdai, cukrus, medus, džemas. Neseniai pradėta prekiauti šviežiais produktais, tačiau dėl mažos apyvartos jie sudaro labai mažą sąžiningos prekybos dalį. Vis dėlto pastebima, kad, pradėjus sąžiningos prekybos produktais prekiauti vartotojų kooperatyvuose ir kitose privačiose mažmeninės prekybos įmonėse, jų parduodama gerokai daugiau.

6.2 Sąžininga prekyba, kuria siekiama pagerinti besivystančių šalių smulkių gamintojų padėtį, turėtų sudaryti sąlygas organizuoti paruoštų maisto produktų gamybos grandines ir sukurti socialiniu požiūriu tvarių darbo vietų.

6.3 Vykdam sąžiningą prekybą turėtų būti galima daryti įtaką didelėms grandinėms ir taip padidinti šio proceso politinę reikšmę nepažeidžiant gamintojo interesų.

7. Pagrindinės sąžiningos prekybos šalys

7.1 Visos šalys, susijusios su sąžiningos prekybos žemės ūkio produktų gamyba, yra Pietų šalys. Sąžininga prekyba savo prekybos proceso skaidrumu atskleidė, kokia maža vartotojų mokamos pirkimo kainos dalis atitenka gamintojui (iš kiekvieno 100 eurų tik 20 eurų grįžta į vietos ekonomiką) ir kiek mažai pridėtinės vertės (pavyzdžiui, sukuriama perdirbant ir mažmeninėje prekyboje) lieka besivystančiame pasaulyje. Iškyla esminis klausimas, ar sąžininga prekyba gali ilgam laikui pakeisti tarptautinės prekybos taisykles.

8. Teisės aktai ar sertifikavimas

8.1 Komitetas mano, kad sertifikavimas – patikimiausia garantija vartotojams. Sertifikavimas – tai patikrinimo procedūra, kurią vykdo nepriklausoma akredituota (užbaigusi akreditacijos procesą) ir nešališka įstaiga, kuri patvirtina, kad paslauga, produktas ar procesas atitinka reikalavimus, nustatytus specifikacijoje, kuri gali būti privaloma arba ne. Taigi, sertifikavimas ir akreditacija yra dvi patikrinimo procedūros, tačiau akreditacija tikrinama kompetencija, o sertifikavimu – ar laikomasi specifikacijoje nustatytų reikalavimų. Sąžiningos prekybos ir apskritai etiško, atsakingo ir pilietiško vartojimo uždavinys – nustatyti priemones, kurios padėtų įtvirtinti pasiektus rezultatus ir:

- 1) užtikrinti sąžiningos prekybos skaidrumą, matomumą ir šio sektoriaus veiklos aiškumą. Turi būti vykdomos plačios sąžiningos prekybos principus ir uždavinius aiškinančios informavimo kampanijos;
- 2) užtikrinti, kad perkant maisto produktus bus padedama besivystančių šalių kaimams ir jų gyventojams ir žemės ūkio vystymuisi.

8.2 Sąžininga prekyba paskatino sukurti garantijų sistemas, tačiau jų teisėtumas pagrįstas derybomis ir įvairių šalių dalyvavimu.

— Pagal Sąžiningos prekybos ženklavimo organizacijų (FLO) sukurtą garantijų sistemą rengiamos produktų specifikacijos.

— Pasaulinės sąžiningos prekybos organizacijos (WFTO) specifikacijos ir standartų sistema susijusi su sąžiningoje prekyboje dalyvaujančios organizacijos veiklos praktiniais aspektais.

8.3 FLO ir WFTO siekia, kad jų garantijų sistemos papildytų viena kitą. Taigi reikia nustatyti abiejų organizacijų metodų bendrus sąlyčio taškus. Šiuo metu apsiribojama padėties analize.

8.4 Šios patikrinimo sistemos būtinos. Svarbu patikimai užtikrinti, kad Šiaurės šalyse pačių vartotojų interesais nebūtų leidžiama pernelyg daug skirtingų teisės aktų. Sąžiningos prekybos organizacijos jau yra parengusios tarptautinį specifikacijų paketą ir susitarusios dėl Sąžiningos prekybos chartijos principų. Jos ir toliau turi bendradarbiauti kurdamos bendrą gamintojų sertifikavimo sistemą.

9. Vystomosios pagalbos sąlygos

9.1 Sąžininga prekyba padeda mažinti skurdą ir apsaugo tvaraus vystymosi pagrindą.

9.2 Europos Sąjungos užsienio politika skatinamas besivystančių šalių žemės ūkio augimas. Smulkių žemės ūkio gamintojų skatinimas imtis sąžiningos prekybos, galėtų tapti kriterijum gauti subsidijas, skirtas tvariam šių valstybių vystymuisi.

10. Sąžiningos prekybos uždaviniai

10.1 Sąžininga prekyba neabejotinai priklauso nuo vietos ir tarptautinių suinteresuotųjų subjektų veiklos efektyvumo prekybos, socialinėje, švietimo ir politinėje plotmėje.

10.2 Sąžininga prekyba tai socialinė ir ekonominė naujovė, įkvėpta pilietinės visuomenės, kurios tikslas – keisti žmogaus interesus geriau atitinkančią tarptautinę prekybos praktiką. Sąžininga prekyba turėtų:

- toliau daryti įtaką įmonių socialinės atsakomybės ir atsakomybės už aplinką srityse,
- stiprinti savo socialinį pagrindą bendradarbiaujant su profesinėmis sąjungomis, vartotojų asociacijomis, aplinkos apsaugos specialistais, vietos gamintojų profesinėmis sąjungomis,

— plėsti ir įvairinti savo rinką, kuriai būtinas platesnis produktų asortimentas ir didesni tinklai,

— geriau paskirstyti gautą pridėtinę vertę gamintojams,

— padėti Pietų šalių gamintojams burtis į organizacijas ir taip įgyti daugiau nepriklausomybės,

— skatinti vystymąsi vietos lygiu ir stiprinti pagrindines ekonomines, socialines ir kultūrines teises,

— stengtis iš esmės pagerinti tradicinės prekybos taisykles ir praktiką.

11. Ar Europos gamintojams reikia sąžiningos prekybos?

11.1 Visi sąžiningos prekybos žemės ūkio produktai gaminami besivystančiose šalyse. Tačiau, tam tikrus produktus, pavyzdžiui, cukrų, vyną ir bananus prekybai tiekia ir Europos šalys, kurios laikosi gerokai aukštesnių socialinių standartų, todėl jų produkcija gali būti brangesnė nei sertifikuoti sąžiningos prekybos produktai.

11.2 Norint išvengti tokios sudėtingos padėties, reikėtų steigti tarptautinę gamintojų organizaciją ir ieškoti visas šalis tenkinančio kompromiso.

12. Sąžininga prekyba – naujasis ekonomikos pagrindas

12.1 Daug žmogaus teisių organizacijų kalba apie tarptautinės prekybos problemas (PPO).

12.2 Pasaulyje sąžiningos prekybos vykdytojai ir suinteresuotieji subjektai skiriasi tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu požiūriu. Jų gebėjimas dalyvauti įvairiuose sąžiningos prekybos sektoriuose suteikia prasmę šiai veiklai ir galimybę daryti didelę įtaką.

2009 m. spalio 1 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Mario SEPI*

*I Priedas***Gamintojų pelno dalis lyginant su tradicine prekyba**

Prekyba	Kava	Darjeeling arbata	Cukrus	Kvinoja	Basmati ryžiai
Tradicinė	5 %	7 %	2,5 %	6,7 %	6,5 %
Sąžininga	17 %	9,5 %	3,8 %	8,5 %	9,5 %

II Priedas

Max Havelaar Tailando ryžių kainos analizės pavyzdys:

- 15 proc. tenka gamintojui
  - 26 proc. sudaro apdirbimo sąnaudos
  - 2 proc. mokesčiams
  - 57 proc. sudaro pakavimo ir platinimo sąnaudos.
-